

УДК 347.447.54:340.131.2(355.02)

DOI: 10.31359/1993-0909-2023-30-3-203

Андрій Богданович Гриняк

*Науково-дослідний інститут правотворчості
та науково-правових експертиз
Національної академії правових наук України
Київ, Україна*

Надія Василівна Міловська

*Відділ дослідження проблем правотворчості
та адаптації законодавства України до права ЄС
Науково-дослідний інститут правотворчості
та науково-правових експертиз
Національної академії правових наук України
Київ, Україна*

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. *Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу та його адаптація до ключових вимог побудови спільного європейського правового простору охоплює різні сфери правового регулювання, однією з яких є сфера гарантування вкладів фізичних осіб. В умовах посилення економічної нестабільності спостерігається зростання банківських ризиків, реалізація яких може спричинити виникнення проблем платоспроможності банків і можливості неотримання вкладниками своїх заощаджень, розміщених на банківських рахунках. У зв'язку із цим захист прав і законних інтересів вкладників потребує впровадження додаткових гарантій шляхом перегляду та вдосконалення нормативно-правового регулювання системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні, забезпечення стабільності фінансової системи, що прискорить процеси адаптації законодавства України до права ЄС у відповідній сфері правовідносин. Одним із пріоритетів європейського курсу України є прийняття, удосконалення та впровадження правових актів у сфері захисту прав споживачів, розроблених з урахуванням актів права ЄС з метою реалізації конституційного обов'язку держави і приведення законодавства України у відповідність до єдиних підходів системи захисту прав споживачів. Тому мета статті на підставі системного аналізу з використанням порівняльно-правового, діалектичного та інших методів проаналізувати основні напрями адаптації законодавства України у сфері гарантування вкладів фізичних осіб до права ЄС та надати пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання відповідних відносин. У статті обґрунтовано необхідність у процесі подальшої нормотворчої діяльності у сфері гарантування вкладів фізичних осіб вивчення позитивного іноземного досвіду захисту прав та законних інтересів вкладників, зокрема щодо можливості існування поряд із Фондом гарантування вкладів фізичних осіб державної форми власності недержавних фондів гарантування вкладів, координації дій та обміну інформацією між банками як учасника-*

ми системи гарантування вкладів, оптимізації строків здійснення відшкодувань за вкладами, зняття обмежень із вкладів у банківських металах, надання можливості отримання вкладником відшкодування у валюті вкладу, обмеження кола осіб, вклади яких не підлягають відшкодуванню тощо, що сприятиме підвищенню довіри населення до банківської системи та прискорить процеси правової адаптації нормативно-правової бази України до норм і стандартів ЄС у сфері гарантування вкладів фізичних осіб.

Ключові слова: адаптація законодавства України до права ЄС, гарантування вкладів фізичних осіб, захист прав та інтересів вкладників, правова визначеність.

Andriy B. Hryniak

Scientific Research Institute of Law-Making and
Scientific-Legal Expertise of National Academy of Legal Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

Nadiia V. Milovska

Department of research of problem
law-making and adaptation of Ukrainian legislation to EU law
Scientific Research Institute of Law-Making and
Scientific-Legal Expertise of National Academy of Legal Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

ADAPTATION OF THE LEGISLATION OF UKRAINE IN THE FIELD OF GUARANTEEING INDIVIDUALS' INVESTMENTS TO THE LAW OF THE EUROPEAN UNION

Abstract. *The harmonization of the legislation of Ukraine with the law of the European Union and its adaptation to the key requirements of building a common European legal space covers various areas of legal regulation, one of which is the area of guaranteeing deposits of individuals. It is established that in conditions of increased economic instability, there is an increase in banking risks, the implementation of which may lead to problems in the solvency of banks and the possibility of non-receipt by depositors of their savings placed in bank accounts. In this regard, the protection of the rights and legitimate interests of depositors requires the introduction of additional guarantees by revising and improving the legal regulation of the system of guaranteeing deposits of individuals in Ukraine and ensuring the stability of the financial system which will speed up the processes of adaptation of Ukrainian legislation to EU law in the relevant sphere of legal relations. One of the priorities of the European course of Ukraine is the adoption, improvement and implementation of legal acts in the field of consumer rights protection, developed taking into account the acts of EU law, with the aim of implementing the constitutional obligation of the state and bringing the legislation of Ukraine in line with the unified approaches of the consumer rights protection system. Therefore, the purpose of the article, based on a systematic analysis using comparative legal, dialectical and other methods, is to analyze the main directions of adaptation of the legislation of Ukraine in the field of guaranteeing the contributions of individuals to EU law and to provide proposals for improving the legal regula-*

tion of the relevant relations. The article substantiates the necessity in the process of further rule-making activities in the field of guaranteeing deposits of individuals, it is important to study the positive foreign experience in protecting the rights and legitimate interests of depositors, in particular, the possibility of existence, along with the Deposit Guarantee Fund for individuals of state ownership, of non-state deposit guarantee funds, coordination of actions and exchanging information between banks as participants in the deposit guarantee system, optimizing the timing of refunds on deposits, lifting restrictions on deposits in banking metals, providing the opportunity for the depositor to receive compensation in the deposit currency, limiting the circle of persons whose deposits are not subject to reimbursement, etc., which will help increase public confidence in the banking system and accelerate the process of legal adaptation of the regulatory framework of Ukraine to the EU norms and standards in the field of securing deposits of individuals.

Keywords: *adaptation of Ukrainian legislation to EU law, guaranteeing deposits of individuals, protection of depositors' rights and interests, legal certainty.*

ВСТУП

Інтеграція України до Європейського Союзу (далі – ЄС) неможлива без приведення вітчизняного законодавства у відповідність до законодавства ЄС, що є обов'язковою передумовою успішної реалізації європейських прагнень нашої держави. Однак процес адаптації, розпочатий ще з моменту набрання чинності Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейським Співтовариствами і їх державами-членами [1], згідно з якою було проголошено курс на наближення вітчизняного законодавства до законодавства та права ЄС, не є простим, ураховуючи значний обсяг нормативного матеріалу в усіх пріоритетних напрямках адаптації.

Загалом система європейського права є сукупністю двох взаємопов'язаних правових підсистем – інтеграційного права і національного законодавства [2, с. 21]. Водночас право ЄС тісно взаємодіє з міжнародним правом, норми якого закріплені в установчих договорах про ЄС, договорах про приєднання нових держав до цих об'єднань, угодах, укладених ЄС з іншими суб'єктами міжнародного права [3, с. 30].

Сфера банківського права відповідно до Закону України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 № 1629-IV належить до пріоритетних сфер, в яких здійснюється адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Підписавши Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифіковану Верховною Радою України у вересні 2014 року (далі – Угода про асоціацію) [4], а також отримавши статус кандидата на членство в ЄС, Україна взяла на себе зобов'язання забезпечити високий рівень захисту прав споживачів у тому числі й у сфері гарантування банківських вкладів.

Додатком XXXIX до Глави 20 Угоди про асоціацію визначено законодавчі акти ЄС, які необхідно імплементувати в національне законодавство. Зокрема, йдеть-

ся про акти ЄС, спрямовані на врегулювання питань, пов'язаних з гарантіями для споживачів, досудовим захистом прав споживачів, договорами із споживачами, електронною комерцією. Тому особливого значення набуває питання наближення національного законодавства України у сфері гарантування вкладів фізичних осіб до законодавства ЄС та гармонізації системи захисту вкладників в Україні з принципами, підходами та практиками ЄС.

На сьогодні в умовах посилення економічної нестабільності спостерігається зростання банківських ризиків, реалізація яких може спричинити виникнення проблем платоспроможності банків і можливості неотримання вкладниками своїх заощаджень, розміщених на банківських рахунках. У зв'язку із цим захист прав і законних інтересів вкладників банківських установ потребує впровадження додаткових гарантій шляхом перегляду нормативно-правового регулювання системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні відповідно до сучасних реалій та забезпечення стабільності фінансової системи.

Удосконалення національного законодавства у сфері гарантування вкладів фізичних осіб має здійснюватися з урахуванням тенденцій у законодавствах країн ЄС, міжнародно-правових актів та з'ясування доцільності запровадження до законодавства України окремих правових конструкцій. Крім цього, під час оновлення механізму правового регулювання відносин у сфері гарантування вкладів фізичних осіб мають ураховуватися й напрацювання Верховного Суду у відповідних категоріях справ, адже одним із важливих завдань модернізації цивільного законодавства України є приведення його норм до вимог правової визначеності [5, с. 6]. Для того, щоб вітчизняне законодавство відповідало вимогам якості, його положення мають містити чіткі й однозначні формулювання, що сприятиме досягненню мети правового регулювання відповідних відносин, простому й зрозумілому сприйняттю правових норм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про постійну увагу до питань правового регулювання відносин у сфері гарантування вкладів фізичних осіб. Правові аспекти функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та особливості правового статусу Фонду гарантування вкладів фізичних осіб слугували предметом дослідження В. І. Борисової, В. А. Васильєвої, Х. В. Войцеховської, О. В. Дзери, А. В. Зеліско, О. І. Зозуляк, Н. С. Кузнецової, І. М. Кучеренко, Д. С. Лещенка, В. В. Луця, Т. В. Мазур, Є. С. Ходака, М. С. Чемериса та ін. науковців. Разом із тим, не зменшуючи вагомості наукових напрацювань учених, зауважимо, що окремі питання правового регулювання відносин у сфері гарантування вкладів фізичних осіб залишаються недостатньо дослідженими, що зумовлює необхідність поглиблення та розширення дослідження в умовах реформування вітчизняного законодавства та його адаптації до права ЄС. Зокрема, необхідним є аналіз міжнародно-правових зобов'язань, взятих Україною відповідно до Угоди про асоціацію, а також відповідності норм українського законодавства положенням актів ЄС із питань гарантування вкладів фізичних осіб.

Метою статті є визначення основних напрямів адаптації законодавства України у сфері гарантування вкладів фізичних осіб до права ЄС та виробленні пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання відповідних відносин.

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Методика дослідження зумовлена її метою та полягає у визначенні особливостей правового регулювання відносин у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, а також формування відповідних рекомендацій щодо вдосконалення цивільного законодавства України у відповідній сфері відносин шляхом його адаптації до права ЄС.

Стаття ґрунтується на положеннях законодавства ЄС та України у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, зокрема: Директиви 2014/59/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 15.05.2014, Директиви 2014/49/ЄС Європейського парламенту та Ради від 16.04.2014, Директиви 2009/14/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11.03.2009, Директиви 94/19/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 30.05.1994, Цивільного кодексу України від 16.01.2003 № 435-IV, Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб» від 01.04.2022 № 2180-IX, Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III, Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 № 4452-VI, Рішення Конституційного Суду України від 22.09.2005 № 5-рп/2005, Рішення Конституційного Суду України від 27.02.2018 № 1-р/2018 тощо.

У статті використано загальнонаукові та спеціально-юридичні методи наукового пізнання, а саме: порівняльно-правовий, філософський і функціональний методи, діалектичний та формально-юридичний, метод аналізу та синтезу.

Основним методом є порівняльно-правовий, який, будучи методом дослідження властивостей правових явищ, їх схожості та відмінності шляхом порівняння для встановлення тенденцій їх розвитку, використано з метою розгляду норм чинного законодавства України, а також положень директив Ради ЄС щодо гарантування банківських вкладів і захисту прав споживачів. Це дало змогу окреслити спільні та відмінні риси системи гарантування вкладів фізичних осіб і запропонувати до впровадження в Україні позитивного європейського досвіду.

У свою чергу, філософський і функціональний методи, як загальнонаукові методи пізнання складних правових явищ та їх закономірностей у динамічному (діяльнісному) аспекті, що відображають універсальні зв'язки буття права, спрямовують напрям і формують спосіб функціонування самого пізнавального процесу, надали змогу окреслити передумови для розробки ефективного механізму правового регулювання відносин у сфері гарантування вкладів фізичних осіб.

Діалектичний метод пізнання, заснований на винятковому пізнавальному потенціалі категорій діалектики, що є універсальними логічними формами мислен-

ня, в яких відображені ті загальні властивості, відношення і зв'язки, які існують в об'єктивній реальності, супроводжував увесь процес наукового дослідження і дав змогу в умовах модернізації цивільного законодавства України визначити основні напрями адаптації законодавства України у сфері гарантування вкладів фізичних осіб до права ЄС та надати пропозицій щодо удосконалення правового регулювання відповідних відносин. Категорії діалектики є аксіоматичними підвалинами будь-якого наукового світогляду та мають слугувати теоретичним фундаментом і понятійним каркасом наукового дослідження. У свою чергу, формально-юридичний метод, проявом якого є аналіз джерел права, формальної визначеності права, порядку систематизації нормативного матеріалу та правил юридичної техніки, застосовано під час аналізу законодавства України та правових актів ЄС у сфері гарантування вкладів фізичних осіб.

Серед інших методів дослідження наведеної проблематики використовувався метод аналізу та синтезу, змістом якого є як розподілення предмета дослідження на складові частини (сторони, ознаки, властивості, відношення тощо) з метою їх детального і всебічного вивчення, так і об'єднання раніше розподілених частин предмета дослідження в єдине ціле. За допомогою методу аналізу та синтезу, які взаємно передбачають і обумовлюють один одного, досліджено окремі елементи у складі цілісної структури механізму правового регулювання відносин у сфері гарантування вкладів фізичних осіб.

Представлені наукові ідеї авторів включають в себе цільовий, методологічний, змістовний, організаційно-правовий та результативний компоненти.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

2.1 *Право ЄС у сфері гарантування вкладів фізичних осіб*

Право Європейського Союзу – це система правових норм, які регулюють процеси європейської інтеграції та діяльність ЄС [6, с. 52]. Право ЄС утворює наднаціональну правову систему і правову культуру загальноєвропейського зразка, організовану та структуровану систему правових норм, створюючи свого роду конгломерат норм держав-учасниць і міжнародних норм [7, с. 197].

Забезпечення належної системи гарантування вкладів фізичних осіб є однією з пріоритетних сфер у Європейському Союзі, правовідносини в якій регулюються правом Європейського Союзу (*acquis* ЄС), а саме:

– Директивою 2014/59/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 15.05.2014, яка встановлює рамкові положення щодо врегулювання неплатоспроможності кредитних установ та інвестиційних компаній [8];

– Директивою 2014/49/ЄС Європейського парламенту та Ради від 16.04.2014 щодо схем гарантування депозитів [9];

– Директивою 2009/14/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11.03.2009, яка вносить зміни до Директиви 94/19/ЄС щодо схем гарантування депозитів стосовно охоплення ризиків та затримки виплат [10];

– Директивою 94/19/ЄЕС Європейського Парламенту та Ради від 30.05.1994 щодо схем гарантування депозитів [11];

– Рекомендацією 87/63/ЄЕС Європейської Комісії від 22.12.1986 щодо впровадження схем гарантування депозитів в Співтоваристві [12].

Додаток XVII Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 16.09.2014 передбачає виконання зобов'язань Директиви 94/19/ЄЕС, на заміну якої розроблено Директиву 2014/49/ЄС.

2.2 Удосконалення законодавства України у сфері гарантування вкладів фізичних осіб

Розвиток та осучаснення національного законодавства є перманентним процесом його прогресу, який відбувається під впливом різноманітних чинників. Гармонізація правового регулювання – це один зі способів удосконалення національного законодавства, що забезпечує модернізацію спільних правових основ політики держав, які прагнуть до об'єднання і співробітництва у відповідній сфері [13, с. 2]. Тому формування належної системи гарантування вкладів фізичних осіб та захисту прав вкладників в українському законодавстві має виходити із сучасного розвитку ринкових умов, основних міжнародних тенденцій у цій сфері, враховувати європейський досвід та узгоджуватися із Директивами ЄС.

Так, Верховною Радою України 01 квітня 2022 року ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб» № 2180-IX [14], який застосовується до правовідносин із виплати фізичним особам гарантованих сум відшкодування за вкладами в банках, щодо яких протягом дії воєнного стану в Україні та трьох місяців з дня його припинення чи скасування прийнято рішення про віднесення їх до категорії неплатоспроможних або про відкликання банківської ліцензії та їх ліквідацію з підстав, визначених ч. 2 ст. 77 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [15].

У відповідності до п. 3 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 [16] вкладом вважаються кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті, які залучені банком від вкладника (або які надійшли для вкладника) на умовах договору банківського рахунку, банківського вкладу (депозиту), включаючи нараховані відсотки на такі кошти. При цьому кошти, залучені банком від видачі (випуску) ощадного сертифіката банку або депозитного сертифіката банку, не є вкладом. У свою чергу вкладником визнається фізична особа (у тому числі фізична особа-підприємець), яка уклала або на користь якої укладено договір банківського рахунку, банківського вкладу (депозиту), крім фізичної особи (у тому числі фізичної особи-підприємця), яка є власником лише ощадного сертифіката банку (п. 4 ч. 1 ст. 2

Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»). Однак згідно зі ст. 1065 Цивільного кодексу України [17] ощадний (депозитний) сертифікат підтверджує суму вкладу, внесеного в банк, і права вкладника (володільця сертифіката) на одержання зі спливом установленого строку суми вкладу та процентів, установлених сертифікатом у банку, який його видав. Зважаючи на існуючі суперечності, відповідні законодавчі положення потребують свого узгодження. Це стосується й Указу Президента України «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб-вкладників комерційних банків України» від 10.09.1998 № 996/98 [18], положення якого в контексті визначення понять «вклад» та «вкладник» суперечать відповідним положенням Закону України «**Про систему гарантування вкладів фізичних осіб**».

Дотримання принципу юридичної визначеності вимагає від законодавця чіткості, зрозумілості, однозначності правових норм, їх передбачуваності (прогнозованості), оскільки інше не може забезпечити їх однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці й неминуче призводить до сваволі (абзац другий п.п. 5.4 п. 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 22.09.2005 № 5-рп/2005 [19], абзац дев'ятий п.п. 4.3 п. 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 27.02.2018 № 1-р/2018 [20]). Термінологія на законодавчому рівні має забезпечувати єдину інтерпретацію законодавчих положень у відповідній сфері правовідносин.

Зміст та обсяг права фізичних осіб на банківські вклади полягає в гарантії отримати свої кошти від банку на умовах та в порядку, встановлених договором. Водночас у разі визнання банку неплатоспроможним гарантією забезпечення прав вкладників є відшкодування грошової суми за вкладом.

Захист прав та охоронюваних законом інтересів вкладників, створення фінансових можливостей для відшкодування їм коштів у разі неможливості виконання банками вимог вкладників щодо повернення коштів, є одними з головних функцій Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, створеного Указом Президента України «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб-вкладників комерційних банків України» від 10.09.1998 № 996/98.

На сьогодні повноваження Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, порядок виплати ним відшкодування за вкладами, правові, фінансові та організаційні засади функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб устанавлюються Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», метою якого є захист прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення у неї коштів, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків. Крім цього, права й обов'язки банків – учасників Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, у тому числі банків-агентів, у частині функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб передбачено Інструкцією

про порядок здійснення Фондом гарантування вкладів фізичних осіб захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників, затвердженою рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 26.05.2016 № 825 [21]. Даною Інструкцією також затверджена Довідка про систему гарантування вкладів фізичних осіб, яка є обов'язковим документом для ознайомлення вкладником перед укладенням договору. Також банк зобов'язаний ознайомлювати вкладника з Довідкою після укладення договору не рідше ніж один раз на рік у спосіб, що визначають сторони у договорі. Довідка містить загальну інформацію про систему гарантування, максимальний розмір відшкодування, строки початку виплат, обмеження гарантій.

Важливим положенням Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб» від 01.04.2022 р. № 2180-IX є те, що на час дії воєнного стану в Україні та протягом трьох місяців з дня його припинення чи скасування Фонд гарантування вкладів фізичних осіб відшкодовує кожному вкладнику банку кошти в повному розмірі вкладу, включаючи відсотки, нараховані станом на кінець дня, що передує дню початку процедури виведення банку з ринку. Водночас через 3 місяці з дня, наступного за днем припинення чи скасування воєнного стану в Україні, сума граничного розміру відшкодування коштів вкладникам за всіма вкладками в одному банку складатиме не менше 600 тисяч гривень, незалежно від кількості вкладів у банку, і може бути збільшена за рішенням адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Відповідні норми Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб» стосуються лише банків, які віднесені до категорії неплатоспроможних протягом дії воєнного стану в Україні та трьох місяців з дня його припинення чи скасування.

У даному контексті слід зазначити, що запровадження повного покриття банківських вкладів гарантіями, так звана «бланкова гарантія» є світовою практикою. Зокрема, такий крок був застосований під час глобальної кредитної кризи 2008 року в Ірландії, Данії, Ісландії та Німеччині, коли протягом кризового періоду (у деяких країнах – до 24 місяців) держава гарантувала повернення повної суми депозитів фізичних осіб. Таку можливість також передбачено Основоположними Принципами для ефективних систем страхування депозитів, розроблених Базельським комітетом з банківського нагляду спільно з Міжнародною Асоціацією страховиків депозитів [22].

Крім цього, конкретні шляхи підвищення ефективності системи гарантування вкладів знайшли своє відображення в Директиві Європарламенту та Ради ЄС 2009/14/ЄС від 11.03.2009 та Директиві Європарламенту та Ради ЄС 2014/49/ЄС від 16.04.2014. Так, даними директивами передбачений порядок реалізації прямих ліквідацій банків із необхідністю виплати гарантованого відшкодування їх вкладникам, що є один із ключових стандартів гарантування банківських вкла-

дів в ЄС. Важливим є також урахування європейського досвіду щодо поширення системи гарантування на всі установи, що мають право залучати кошти від фізичних осіб, та розробки системи гарантування для небанківських фінансових установ.

У даному контексті слід зазначити, що Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб» від 01.04.2022 посилює забезпечення фінансової стійкості Фонду гарантування вкладів фізичних осіб шляхом включення Акціонерного товариства «Державний ощадний банк України» до системи гарантування вкладів фізичних осіб та набуття ним статусу учасника відповідного Фонду. Водночас на сьогодні до системи гарантування вкладів фізичних осіб не залучені кредитні спілки як фінансові установи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг, зокрема, із залучення внесків (вкладів) членів кредитної спілки на депозитні рахунки, відносини вкладників із якими визначаються укладеними між ними договорами [23, с. 32]. Тому, зважаючи на те, що фінансовий ринок в Україні представлений не лише банками, а й небанківськими фінансовими установами, виникає питання про можливість включення до переліку осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» і вкладників кредитних спілок.

Виплата відшкодування коштів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб відбувається у визначеному порядку та черговості не пізніше 20 робочих днів (для банків, база даних про вкладників яких містить інформацію про більше ніж 500000 рахунків, – не пізніше 30 робочих днів) з дня початку процедури виведення неплатоспроможного банку з ринку або з дня початку процедури ліквідації банку – у разі прийняття Національним банком України рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку з підстав, визначених ч. 2 ст. 77 Закону України «Про банки і банківську діяльність». При цьому важливо, що відшкодування коштів за вкладом в іноземній валюті здійснюється в національній валюті України після перерахування суми вкладу за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком України на кінець дня, що передує дню початку процедури виведення Фондом неплатоспроможного банку з ринку та здійснення тимчасової адміністрації відповідно до ст. 36 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». У разі прийняття Національним банком України рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку з підстав, визначених ч. 2 ст. 77 Закону України «Про банки і банківську діяльність», відшкодування коштів за вкладом в іноземній валюті здійснюється в національній валюті України після перерахування суми вкладу за офіційним курсом гривні до іноземної валюти, встановленим Національним банком України станом на кінець дня, що передує дню початку процедури ліквідації банку.

Крім цього, чинним законодавством України передбачено перелік умов, за яких Фонд гарантування вкладів фізичних осіб не відшкодовує вкладникам кошти. Так, відповідно до ч. 4 ст. 26 Закону України «Про систему гарантування вкладів фі-

зичних осіб», Фондом гарантування вкладів фізичних осіб не відшкодовуються кошти:

- 1) передані банку в довірче управління;
- 2) за вкладом у розмірі менше 10 гривень;
- 3) розміщені на вклад у банку особою, яка є пов'язаною з банком особою або була такою особою протягом року до дня прийняття Національним банком України рішення про віднесення такого банку до категорії неплатоспроможних;
- 4) розміщені на вклад у банку особою, яка надавала банку професійні послуги як аудитор, оцінювач, у разі якщо з дня припинення надання послуг до дня прийняття Національним банком України рішення про віднесення такого банку до категорії неплатоспроможних не минув один рік;
- 5) розміщені на вклад власником істотної участі банку;
- 6) за вкладами у банку, за якими вкладники на індивідуальній основі отримують від банку проценти за договорами, укладеними на умовах, що не є поточними ринковими умовами, або мають інші фінансові привілеї від банку;
- 7) за вкладом у банку, якщо такий вклад використовується вкладником як засіб забезпечення виконання іншого зобов'язання перед цим банком, у повному обсязі вкладу до дня виконання зобов'язань;
- 8) за вкладами у філіях іноземних банків;
- 9) за вкладами у банківських металах;
- 10) розміщені на рахунках, що перебувають під арештом за рішенням суду;
- 11) за вкладом, задоволення вимог за яким зупинено відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення».

Водночас юридичні та фізичні особи, кошти яких не гарантовано, після прийняття Національним банком України рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку мають право заявити Фонду гарантування вкладів фізичних осіб про свої вимоги до банку. Задоволення таких вимог здійснюється за рахунок коштів, одержаних у результаті ліквідації та продажу майна банку в черговості, визначеній ст. 52 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Важливо також зазначити, що Рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про особливості виплати гарантованої суми відшкодування в період дії воєнного стану в Україні» від 24.03.2022 № 201 [24] встановлено, що в період дії воєнного стану в Україні банк-агент забезпечує за бажанням вкладника зарахування гарантованої суми відшкодування на рахунок вкладника, відкритий у банку-агенті без особистої присутності вкладника в установі банку-агента, якщо вкладник, який отримує суму відшкодування, одночасно є клієнтом банку-агента та щодо нього банком-агентом проведено ідентифікацію та верифікацію.

У даному контексті слід указати на те, що гарантування вкладів фізичних осіб відповідним Фондом здійснюється шляхом укладення договору про співробітництво з виплати гарантованих сум відшкодувань між Фондом гарантування вкладів фізичних осіб та банками-агентами. За договором про виплату гарантованих сум відшкодувань, як зазначає Х. В. Войцеховська, одна сторона (Фонд гарантування вкладів фізичних осіб) у визначені законом строки здійснює переказ коштів на реалізацію гарантованих сум вкладів, а друга сторона (банк-агент) в межах строків, визначених законом вчиняє дії щодо виплати гарантованих сум вкладнику за договором банківського вкладу, строк дії якого закінчився та за умови ліквідації банку [25, с. 155–156].

Детальна регламентація даної договірної конструкції має місце в Положенні про порядок визначення банків-агентів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, затвердженому Рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 12.07.2012 № 6. Проте даним Положенням абсолютно не регламентовані питання щодо правових наслідків невиконання або неналежного виконання сторонами даного договору, зокрема, в частині прострочення здійснення виплат та інших порушень умов договору, що має бути усунуто шляхом закріплення заходів цивільно-правової відповідальності у вигляді пені за кожен день прострочення виконання договору. Також вбачається доцільним на рівні підзаконних нормативно-правових актів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб визначити підстави для розірвання договору про співробітництво з виплати гарантованих сум відшкодувань у випадку його неналежного виконання банком-агентом, що надасть змогу в оперативному порядку визначитися з іншим банком-агентом та в належні строки організувати виплати вкладникам.

У сфері гарантування вкладів фізичних осіб слід звернути увагу, що попри те, що Цивільним кодексом України в імперативній формі визначено необхідність одержання згоди кредитора при переведенні боргу, у п. 3.4.5 Положення про виведення неплатоспроможного банку з ринку, затвердженого рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 05.07.2012 № 2 вказується, що договір про переведення боргу укладається без необхідності отримання згоди кредиторів (вкладників). У цьому разі внесення змін до вже укладених договорів з кредиторами (вкладниками) не вимагається. Приймаючий банк набуває всіх прав та обов'язків боржника перед відповідними кредиторами (вкладниками) неплатоспроможного банку в обсязі й на умовах, що існували на момент переходу цих прав та обов'язків. Вбачається, що така суперечність повинна бути усунуна шляхом внесення змін до даного підзаконного нормативно-правового акта Фонду та передбачення обов'язкової згоди кредитора на таке переведення. Такі зміни сприятимуть забезпеченню єдності судової практики в цій сфері правовідносин та збереженні усталених положень цивільного законодавства на рівні підзаконних нормативно-правових актів.

ВИСНОВКИ

Запровадження на законодавчому рівні Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб» від 01.04.2022 №2180-IX гарантії повернення коштів у повному обсязі на банківські вклади на період дії воєнного стану в Україні та протягом трьох місяців з дня його припинення чи скасування є додатковим механізмом підтримання банків з боку держави та захисту інтересів вкладників у разі виведення неплатоспроможних банків з ринку. Положення даного Закону загалом узгоджуються з положеннями Директиви 2014/49/ЄС Європейського парламенту та Ради від 16.04.2014 щодо схем гарантування депозитів, однак відповідну систему гарантування вкладів фізичних осіб передбачають виключно щодо відносин за участю банків. У зв'язку з цим, у процесі подальшої нормотворчої діяльності у сфері гарантування вкладів фізичних осіб важливим є вивчення позитивного іноземного досвіду захисту прав та законних інтересів вкладників, зокрема щодо можливості існування поряд із Фондом гарантування вкладів фізичних осіб державної форми власності недержавних фондів гарантування вкладів, координації дій та обміну інформацією між банками як учасниками системи гарантування вкладів, оптимізації строків здійснення відшкодувань за вкладами, зняття обмежень із вкладів у банківських металах, надання можливості отримання вкладником відшкодування у валюті вкладу, обмеження кола осіб, вклади яких не підлягають відшкодуванню тощо, що сприятиме підвищенню довіри населення до банківської системи та прискорить процеси правової адаптації нормативно-правової бази України до норм і стандартів ЄС у сфері гарантування вкладів фізичних осіб.

Адаптація законодавства України до права ЄС в умовах євроінтеграційних процесів в Україні безумовно сприятиме розвитку сфери гарантування вкладів фізичних осіб з урахуванням європейського досвіду та національних особливостей. Чітка нормативно-правова база, яка відповідає європейським стандартам є надзвичайно необхідною для забезпечення ефективного регулювання відповідних правовідносин, зміцнення власних інститутів банківської сфери, підвищення стандартів надання банківських послуг, забезпечення належного захисту прав вкладників тощо. Розуміння важливості та складності цього процесу, вдале застосування підходів та методів до багатогранності європейського правового поля, а також урахування досвіду країн – членів ЄС у цій сфері, дасть необхідний позитивний результат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами : Закон України від 10.10.1994 №237/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/237/94-вр#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

- [2] Belu M. G. Consumer Rights between Regulation and Exercise. *Romanian Economic Journal* (Mar 2017). Vol. XX, No. 63. P. 19–28.
- [3] Kondrackaitė K., Kastanauskaitė U. Protection of consumer rights and interests. *Vilnius University Open Series*. 2020. No 4. P. 29–45.
- [4] Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 30.10.2015 № 984_011. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 20.08.2023).
- [5] Kuznietsova N. S., Petryshyn O. V., Pylypenko D. S. The Civil Code of Ukraine – A Reliable Regulator of Civil Relations in Civil Society. *Global Journal of Comparative Law*. 2021. Vol. 10. Iss. 1–2. P. 5–15.
- [6] Normatov N. Some issues of information security in the protection of consumer rights in e-commerce. *The American Journal of Political Science Law and Criminology*. 2022. No 4(02). P. 52–56.
- [7] Cottier M. Adapting Inheritance Law to Changing Social Realities: Questions of Methodology from a Comparative Perspective. *Oñati Socio-Legal Series*. 2014. Vol. 4, No. 2. P. 196–221.
- [8] Директива № 2014/59/ЄС Європейського Парламенту та Ради щодо врегулювання неплатоспроможності кредитних установ та інвестиційних компаній від 15.05.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_051-14#Text (дата звернення: 20.08.2023).
- [9] On deposit-guarantee schemes: Directive 2014/49/EU of the European Parliament and of the Council of 16.04.2014. *Official journal of European Union*. 2014. L 173, 12.6.2014. P. 0149–0178.
- [10] Директива № 2009/14/ЄС Європейського Парламенту та Ради про внесення змін до Директиви 94/19/ЄС щодо схем гарантування депозитів стосовно охоплення ризиків та затримки виплат від 11.03.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_275#Text (дата звернення: 20.08.2023).
- [11] Amending Directive 94/19/EC on deposit-guarantee schemes as regards the coverage level and the payout delay: Directive 2009/14/EC of the European Parliament and of the Council of 11.03.2009. *Official journal of European Union*. 2009. L 68, 13.3.2009. P. 0003–0007.
- [12] Рекомендація № 87/63/ЄС Європейської Комісії щодо впровадження схем гарантування депозитів в Співтоваристві від 22.12.1986. URL: <https://just-dnipro.gov.ua/files/upload/files/27.pdf> (дата звернення: 20.08.2023).
- [13] Tatsiy V. Re-codification of the Civil Law of Ukraine: On the Way to European Integration. *Global Journal of Comparative Law*. 2021. Vol. 10. Iss. 1–2. P. 1–4.
- [14] Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 01.04.2022 № 2180-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-20#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
- [15] Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
- [16] Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
- [17] Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 20.08.2023).

- [18] Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб-вкладників комерційних банків України : Указ Президента України від 10.09.1998 № 996/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996/98#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
- [19] Рішення Конституційного Суду України від 22.09.2005 № 5-рп/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
- [20] Рішення Конституційного Суду України від 27.02.2018 № 1-р/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-18#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
- [21] Інструкція про порядок здійснення Фондом гарантування вкладів фізичних осіб захисту прав та охоронюваних законом інтересів вкладників, затверджена рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 26.05.2016 № 825. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0874-16#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
- [22] Basel Committee on Banking Supervision and International Association of Deposit Insurers (2009). Core Principles for Effective Deposit Insurance Systems. Basel: Bank for International Settlements. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs151.pdf> (Last accessed: 20.08.2023).
- [23] Борисова В. І. Гарантування вкладів фізичних осіб: проблемні питання. Проблеми цивільного права та процесу : тези доповідей учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна (м. Харків, 19–20 трав. 2017 р.). 2017. С. 30–32.
- [24] Про особливості виплати гарантованої суми відшкодування в період дії воєнного стану в Україні : Рішення виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 24.03.2022 № 201. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0371-22#Text> (дата звернення: 20.08.2023).
- [25] Войцеховська Х. В. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб як учасник цивільних правовідносин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2016. 206 с.

REFERENCES

- [1] On the Ratification of the Agreement on Partnership and Cooperation between Ukraine and the European Communities and their Member States: Law of Ukraine (1994, November). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/237/94-вр#Text>.
- [2] Belu, M. G. (2017). Consumer Rights between Regulation and Exercise. *Romanian Economic Journal*, XX, 63, 19–28.
- [3] Kondrackaite, K., & Kastanauskaite, U. (2020). Protection of consumer rights and interests. *Vilnius University Open Series*, 4, 29–45.
- [4] Association Agreement No. 984_011 between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part. (2015, November). Retrieved from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
- [5] Kuznietsova, N. S., Petryshyn, O. V., & Pylypenko, D. S. (2021). The Civil Code of Ukraine – A Reliable Regulator of Civil Relations in Civil Society. *Global Journal of Comparative Law*, 10, 1–2, 5–15.
- [6] Normatov, N. (2022). Some issues of information security in the protection of consumer rights in e-commerce. *The American Journal of Political Science Law and Criminology*, 4(02), 52–56.
- [7] Cottier, M. (2014). Adapting Inheritance Law to Changing Social Realities: Questions of Methodology from a Comparative Perspective. *Oñati Socio-Legal Series*, 4, 2, 196–221.
- [8] Directive 2014/59/EU of the European Parliament and the Council (2014, May) on the settlement of insolvency of credit institutions and investment companies. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_051-14#Text.

- [9] On deposit-guarantee schemes: Directive 2014/49/EU of the European Parliament and of the Council (2014, April). *Official journal of European Union*, 173, 12.6.2014, 0149–0178.
- [10] Directive 2009/14/EC of the European Parliament and of the Council (2009, March) amending Directive 94/19/EC on deposit guarantee schemes with regard to risk coverage and payment delay. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_275#Text
- [11] Amending Directive 94/19/EC on deposit-guarantee schemes as regards the coverage level and the payout delay: Directive 2009/14/EC of the European Parliament and of the Council (2009, March). *Official journal of European Union*, 68, 13.3.2009, 0003–0007.
- [12] Recommendation 87/63/EEC of the European Commission (1986, December) on the implementation of deposit guarantee schemes in the Community. Retrieved from <https://just-dnipro.gov.ua/files/upload/files/27.pdf>.
- [13] Tatsiy, V. (2021). Re-codification of the Civil Law of Ukraine: On the Way to European Integration. *Global Journal of Comparative Law*, 10, 1–2, 1–4.
- [14] On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding Ensuring the Stability of the Deposit Guarantee System of Individuals: Law of Ukraine (2022, April) Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-20#Text>
- [15] On Banks and Banking Activity: Law of Ukraine (2000, December). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
- [16] On the system of guaranteeing deposits of natural persons: Law of Ukraine (2012, February). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>.
- [17] Civil Code of Ukraine (2003, January). Retrieved from zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text.
- [18] On Measures to Protect the Rights of Individual Depositors of Commercial Banks of Ukraine: Decree of the President of Ukraine (1998, September). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996/98#Text>.
- [19] Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 5-пп/2005 (2005, September). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-05#Text>.
- [20] Decision of the Constitutional Court of Ukraine № 1-п/2018 (2018, February). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-18#Text>.
- [21] Instructions on the procedure for protection of the rights and interests of depositors protected by law by the Individual Deposit Guarantee Fund, approved by the decision of the Executive Directorate of the Individual Deposit Guarantee Fund (2016, May). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0874-16#Text> (Last accessed: 20.08.2023).
- [22] Basel Committee on Banking Supervision and International Association of Deposit Insurers (2009). Core Principles for Effective Deposit Insurance Systems. Basel: Bank for International Settlements. Retrieved from <https://www.bis.org/publ/bcbs151.pdf>.
- [23] Borysova, V. I. (2017, May). Guaranteeing deposits of individuals: problematic issues. *Problems of civil law and process: abstracts of the reports of the participants of the scientific and practical conference dedicated to the bright memory of O. A. Pushkin*. Kharkov, 30–32.
- [24] On the peculiarities of the payment of the guaranteed amount of compensation during the period of martial law in Ukraine: Decision of the executive directorate of the Individual Deposit Guarantee Fund (2022, March). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0371-22#Text>.
- [25] Voitsekhovska, H. V. (2016). Fund guaranteeing deposits of individuals as a participant in civil legal relations (Candidate dissertation, Kyiv, Ukraine).

Андрій Богданович Гриняк

Доктор юридичних наук, професор

Член-кореспондент Національної академії правових наук України

Заступник директора з наукової роботи

Науково-дослідного інституту правотворчості та науково-правових експертиз

Національна академія правових наук України

01024, вул. Пилипа Орлика, 3, Київ, Україна

Andriy B. Hryniak

Doctor of Law, Professor

Corresponding Member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine

Deputy Director of Scientific Research Institute of Law-Making and

Scientific-Legal Expertise of National Academy of Legal Sciences of Ukraine for Research

01024, 3 Pylyp Orlyk Str., Kyiv, Ukraine

Надія Василівна Міловська

Доктор юридичних наук, доцент

Завідувач відділу дослідження проблем правотворчості та

адаптації законодавства України до права ЄС

Науково-дослідного інституту правотворчості та науково-правових експертиз

Національна академія правових наук України

01024, вул. Пилипа Орлика, 3, Київ, Україна

Nadiia V. Milovska

Doctor of Law, Docent

Head of the Department of research of problem

law-making and adaptation of Ukrainian legislation to EU law

Scientific Research Institute of Law-Making and

Scientific-Legal Expertise of National Academy of Legal Sciences of Ukraine

01024, 3 Pylyp Orlyk Str., Kyiv, Ukraine

Рекомендоване цитування: Гриняк А. Б., Міловська М. В. Адаптація законодавства України у сфері гарантування вкладів фізичних осіб до права Європейського Союзу. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30. № 3. С. 203–220.

Suggested Citation: Hryniak, A. B., & Milovska, N. V. (2023). Adaptation of the legislation of Ukraine in the field of guaranteeing individuals' investments to the law

of the European Union. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 30(3), 203–220.

Стаття надійшла / Submitted: 21/08/2023

Доопрацьовано / Revised: 21/09/2023

Схвалено до друку / Accepted: 27/09/2023